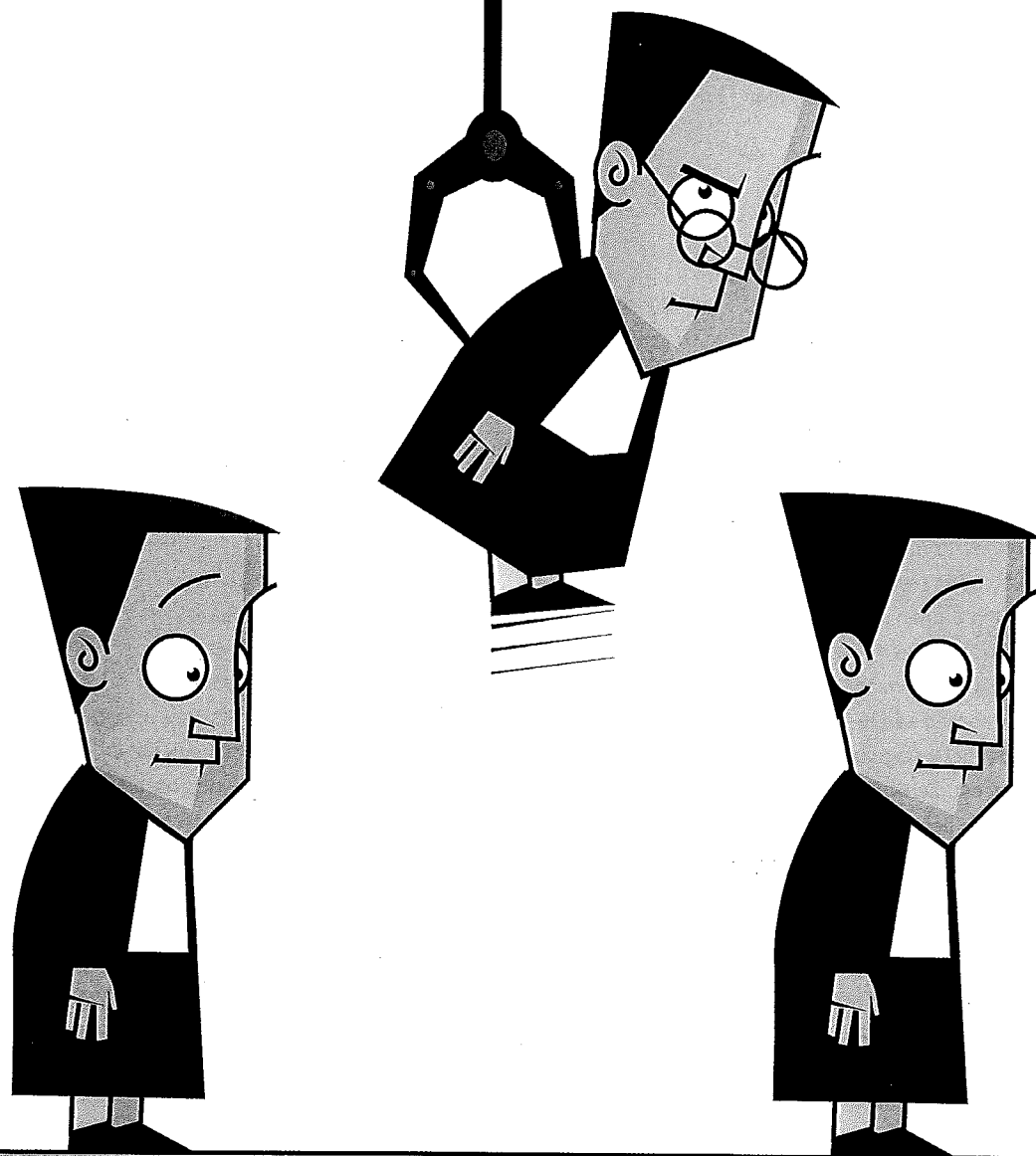

De wraak van

BEELD: SHUTTERSTOCK.COM/KAR, BEWERKT DOOR MYRNA VAN LENTE

Het aantal wrakingsverzoeken stijgt ieder jaar, maar het aantal toewijzingen blijft stabiel. Zetten advocaten het middel te gemakkelijk in? “Overtuigen en argumenteren is sterker dan wraken”, zegt een strafrechtadvocaat.

door **Michel Knapen**

de advocaat

Het is de schuld van Geert Wilders. Met z'n mediaproces en z'n herhaalde poging de strafrechter te wraken. Dat schudde de advocatuur wakker: hé, dat kunnen wij ook. En zo steeg het aantal wrakingsverzoeken in 2012 met bijna elf procent vergeleken met het jaar daarvoor: van 587 naar 659. Nou ja – we kunnen Wilders en zijn (inmiddels ex-) advocaat Bram Moszkowicz niet overal de schuld van geven.

Maar toch: de stijging van het aantal wrakingsverzoeken kan worden toegeschreven aan de toegenomen bekendheid van het middel, zo liet Jaap Sap, voorzitter van de wrakingskamer van Rechtbank Midden-Nederland, onlangs weten. En dáár heeft Wilders wel degelijk aan bijgedragen, want na zijn proces piekte het aantal wrakingsverzoeken een tijdlang. Overigens was ook daarvoor het wrakingsinstrument bezig met een gestage opmars: een verdubbeling in de laatste zes jaar. Het is niet alleen de bekendheid, ook de opener communicatie van rechters lokt meer wrakingen uit, omdat daardoor de beweegredenen van de

Die afgenomen eerbied is overigens niet te wijten aan hun veronderstelde partijdigheid, die uit de groeiende aantallen wrakingen is af te leiden. Het percentage gehonoreerde wrakingsverzoeken blijft met zes immers onveranderd laag. In 2012 werden 42 verzoeken toegewezen – niet eens zo veel op

VROEGER LIET JE HET ALS

ADVOCAAT WEL UIT JE HOOFD OM EEN

RECHTER AAN TE VALLEN

een totaal van 659 pogingen en 1,8 miljoen rechtszaken. Nu er slechts één toegewezen wrakingsverzoek is op 43.000 zaken, spreekt raadsheer Abbink van de bekende druppel op de gloeiende plaat. "Het aantal wrakingsverzoeken valt bij het enorme aantal beslissingen dat we nemen in het niet. Maar het gaat niet om de cijfers maar om de impact. Als je een me-gazaak doet, dan bestaat het risico dat die helemaal opnieuw moet. Dan hebben die kleine getallen grote gevolgen." Ondanks die 'kleine aantallen' zoekt de Raad voor de rechtspraak naar wegen om het aantal evident kansloze wrakingsverzoeken – vaak door burger-querulanten die zweren bij partijdige rechters en complotten of advocaten

rechtbank zichtbaarder worden. Henk Abbink, voorzitter van de wrakingskamer van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, ziet nog een oorzaak voor de stijgende aantallen wrakingsverzoeken. "Het gaat er in de rechtszaal ruwer aan toe dan vroeger. Er is minder respect voor rechters." Vroeger, ja vroeger, toen liet je het als advocaat wel uit je hoofd om een rechter aan te vallen.

die de zaak willen vertragen – in te dammen. Maar krijgt de Raad boze burgers en trainerende raadsliden in hun hok? Voor advocaten is dat geen vraag: evident kansloze wrakingsverzoeken zijn er volgens hen nauwelijks, omdat ze goed nadenken of ze een wrakingsverzoek indienen – ook hun reputatie staat op het spel. Er wordt vaak getwijfeld, en dan toch overwogen om het niet te doen. ▶

Geld verdienen

Zo iemand is Niels van Schaik (Van Schaik & Van Elst Advocaten, Utrecht) – zes jaar strafrechtadvocaat en hij heeft ‘het’ nog nooit gedaan. En Menno Weij (SOLV, Amsterdam) – vijftien jaar advocaat – deed het evenmin. Van Schaik zegt hierover: “De schijn van partijdigheid moet je alleen tot inzet van de discussie maken als het echt niet anders kan. Beter is het om met stevige argumenten te komen om de verdachte vrij te krijgen.”

Ook al deed hij het zelf nooit, Weij heeft wel ervaring met het middel. Ooit was hij partij in een zaak waarin de tegenpartij een wrakingsverzoek indiende. “Hij wraakte eerst de kort-gedingrechter, daarna de wrakingskamer, vervolgens alle rechters van die rechtbank en tot slot alle rechters van Nederland.”

Vorig jaar had Weij bijna zelf gewraakt. “Mijn cliënt had schade geleden omdat inbreuk was gepleegd op zijn auteursrecht op software door een buitenlandse reseller. Tijdens de comparatiezitting zegt de rechter tegen mij met zoveel woorden: u wilt misschien geen schikking, uw belang is natuurlijk geld verdienen aan uw cliënt. Pardon? In een *split second* bedacht ik ook: de rechter heeft het vast niet bedoeld zoals ik het nu denk te begrijpen. Bovendien is wraken niet in het belang van mijn cliënt.”

Die twijfel overviel ook Van Schaik die een cliënt bijstond die in 2008 een gewapende overval zou hebben gepleegd. De zaak kwam vorig jaar voor de rechter, maar het proces-verbaal sporenonderzoek op het plaats delict was er niet meer. “Zonder dat pv zou ik vrijspraak moeten vragen, maar de rechtbank stelde tijdens de pro forma-zitting voor het pv aan de hand van foto’s te reconstrueren. Bij de inhoudelijke zitting zei de rechter: ‘Het pv ziet er keurig netjes uit.’ Ik vond dat hij, door het zo te zeggen, al een oordeel over het pv had gevormd, zonder mij de kans te geven erop te schieten. Dat rook naar schijn

van partijdigheid.”

Toch wraakte Van Schaik niet. “Ik vond het beter om de rechtbank met sterke argumenten te overtuigen en zo te bewerkstelligen dat deze anders over de zaak zou gaan denken. Dat is in het algemeen mijn lijn: argumenteren en overtuigen is sterker dan wraken. Want anders zit je cliënt nog eens maanden extra in voorlopige hechtenis. Bovendien weet je niet of een nieuwe rechter anders over de zaak denkt, te meer daar die

ook geïrriteerd kan zijn door een wrakingsverzoek.”

Die overweging maakte Weij ook. Start geen wraking als het geen zin heeft, vindt hij, ook al voelde hij zich “lichtelijk” in zijn integriteit aangetast. “Maar van een schijn van partijdigheid was geen sprake. Je moet terughoudend omgaan met het middel wraking. Ik ga altijd uit van de zuivere bedoelingen van de rechter: die weet wanneer hij zich moet verschonen en als hij een ongelukkige uitspraak doet, is dat nog geen teken van vooringenomenheid.” Van zijn keuze niet te wraken heeft Weij geen spijt gehad. “Ik heb de rechter nog wel aangesproken en hij zei: ‘Zo heb ik het niet bedoeld.’ Een *slip of the tongue* dus. Voor mij geldt dan: zand erover.”

Henk Abbink (Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden): “Het gaat er in de rechtszaal ruwer aan toe dan vroeger. Er is minder respect voor rechters.”

Meinedig

Strafrechtadvocaat Robbert Jonk (Cleerdin & Hamer, Almere) kan niet zoveel met het rechterlijke verweer slip of the tongue. Onlangs stond Jonk, die ook voorzitter is van de Nederlandse Vereniging van Jonge Strafrechtadvocaten (NVJSA), een verdachte bij die in eerste instantie zichzelf verdedigde. “Hij had een pleitnota van achttien pagina’s. Dat wekte wrevel bij de politierechter, die liever had gezien dat een advocaat dat uitgebreide verweer van de verdachte had gestroomlijnd. Op een gegeven moment haalde de verdachte de politieverklaring in het proces-verbaal aan, die naar zijn mening meinedig was. Waarop de politierechter zei: ‘Meinedig? Dat zal wel meevallen.’ Vervolgens werd de zaak aangehouden, en werd ik erbij geroepen. In de tussentijd had de verdachte een wrakingsverzoek opgesteld en vroeg mij of ik dat wilde behandelen. Dat de politierechter bij voorbaat ontkende dat de verklaring meinedig was, duidde op een zekere vooringenomenheid. Toen bleek dat

Gewraakte raadsheren

Voorale rechtbanken zijn een populair wrakingsstelsel, fors minder is het aantal wrakingen bij de gerechtshoven (121 pogingen in 2012, vier toegewezen) en de Centrale Raad van Beroep (twintig verzoeken, geen enkele gehonoreerd). Opmerkelijk is dat raadsheren bij de hoven in de loop der jaren vaker worden gewraakt, maar die bij de Centrale Raad juist minder.

Ook de raadsheren bij de Hoge Raad moeten er aan gelooven: vier verzoeken in 2011 en tien in 2012 – alles werd niet-ontvankelijk verklaard, niet in behandeling genomen of afgewezen. De raadsheren van het College van Beroep voor het bedrijfsleven hebben met afstand de meeste schijn van partijdigheid getoond: sinds 2006 zijn ze niet een keer gewraakt.

Robbert Jonk (Cleerdin & Hamer): "Ik zet wraking niet in als tactisch instrument, dat is uiteindelijk ook niet goed voor je reputatie als advocaat."

na de aanhouding dezelfde rechter de strafzaak zou behandelen, is hij gewraakt."

De gewraakte rechter was tijdens de behandeling door de wrakingskamer, die Jonk "redelijk formeel" noemt, niet aanwezig. "Zij voerde slechts schriftelijk verweer. Het kwam erop neer dat zij die opmerking als een slip of the tongue beschouwde. Tja, wat moet je daar mee? Ik ken ook een zaak waarin een rechter zei: 'Nu gaan we kijken

naar de compositietekening van de verdachte.' Maar hoe kon hij weten dat de man op de tekening de verdachte was? Ook dat werd door die rechter een slip of the tongue genoemd." Jonk wil maar zeggen: het 'versprekingsargument' wordt door rechters iets te gemakkelijk ingeroepen.

Jonk is ervan overtuigd de rechter terecht te hebben gewraakt. "Ik doe het nooit als je weet dat het kansloos is. Ik zet het ook niet in als tactisch instrument, dat is uiteindelijk niet goed voor je reputatie als advocaat en komt de kans op succes in gevallen waarin het wel terecht is ook niet ten goede. Dat andere advocaten het wel doen, is hun keuze." En er is nog een reden om terughoudend te zijn: het is nogal een beschuldiging die een advocaat uit, en die moet je wel hard zien te maken. Rechters zelf, zo heeft Jonk ervaren, laten bij een latere ontmoeting in de rechtszaal nooit blijken dat ze het vervelend vonden te zijn gewraakt. "Maar prettig vinden ze het niet. Hun belangrijkste waarde is onpartijdigheid en na een succesvolle wraking blijkt dat ze voor die ene zaak niet geschikt zijn." Raadsheer Abbink heeft er ervaring mee. Meerdere keren in zijn loopbaan is hij gewraakt. "Als het vaak tegen je wordt gebruikt, dan raakt het middel stomp. De eerste keer dat het je overkomt vind je dat heel erg, en ga je twijfelen aan je onpartijdigheid. Ik had dat ook. Maar als het nog enkele keren gebeurt, glijdt het van je af als water van een eend."

De enige keer dat een wrakingsverzoek tegen hem werd gehonoreerd, vond Abbink terecht. "Tijdens een regiezitting hadden we een bepaald verzoek van een advocaat afgewezen. Maar uit onze motivering kon je met enige goede wil aflezen dat we al een oordeel hadden over een onderdeel van de tenlastelegging. Daarmee was de schijn van voorin-

genomenheid gewekt. Ik kon me dan ook goed vinden in de beslissing van de wrakingskamer."

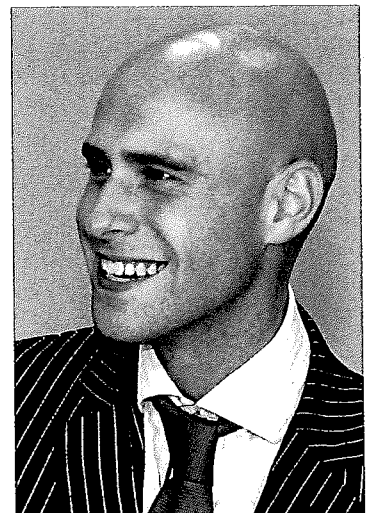
Hogere rechter

Rechters die kunnen leven met een wrakingsverzoek tegen hen – zo hoort het als het gezag van de wrakingskamer wordt erkend. Maar dat lost het 'probleem van een teveel' aan wrakingsverzoeken nog niet op. Daarom deden enkele wetenschappers van de Universiteit Utrecht, in opdracht van de Raad voor de rechtspraak, onderzoek naar de wrakingsprocedure, en vergeleken die met andere Europese landen. Een aanpassing van deze procedure, die in twintig jaar niet is gewijzigd, is op z'n plaats, menen ze. Zo zou niet de eigen rechtbank maar een hogere rechter het wrakingsverzoek moeten beoordelen.

"HET 'VERSPREKINGSARGUMENT' WORDT DOOR RECHTERS IETS TE MAKKELIJK INGEROEPEN"

Een goed idee, zegt advocaat Robbert Jonk. En het hoeft voor hem niet eens een hogere rechter te zijn, als het maar een rechter is uit een andere gerechtelijke instantie. "Een wrakingskamer van hetzelfde gerecht houdt de schijn van collega's die moeite hebben elkaar af te vallen. Wellicht dat de termijn waarop een verzoek kan worden behandeld langer wordt, maar in de praktijk is het nu ook al zelden het geval dat een wraking direct wordt behandeld."

Zo kijkt Niels van Schaik er ook tegenaan. "Het huidige systeem wekt op zijn minst de schijn van slagers die hun eigen vlees keuren. In zoverre zou het goed zijn wanneer een andere – en hogere – rechter de wrakingsverzoeken gaat beoordelen. Dit brengt echter wel logistieke nadelen mee: 'even' een wrakingskamer bijeen roepen is er

Niels van Schaik (Van Schaik & Van Elst): "Het is beter om met stevige argumenten te komen om een verdachte vrij te krijgen."

dan niet meer bij. Dat komt de voortgang van het proces niet ten goede, wat met name voor voorlopig gehechte verdachten vervelend kan zijn.”

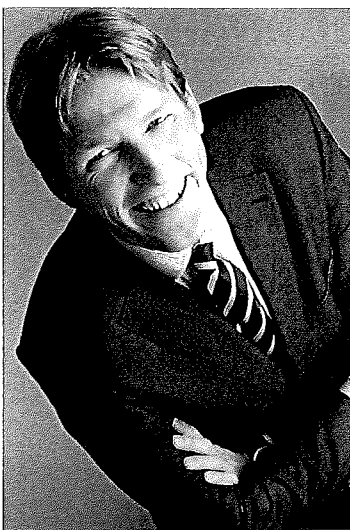
Dat is ook de vrees van raadsheer Abbink: het zal leiden tot oponthoud. “Je moet organisatorisch veel regelen en per saldo zal de uitspraak van die andere wrakingskamer hetzelfde zijn. Of mensen meer vertrouwen in de rechtspraak krijgen als niet een collega-rechter het verzoek beoordeelt, maar een andere rechter uit een andere rechtbank? Het vertrouwen in de rechtspraak is al groot, dus dat lijkt me een argument voor de Bühne.” Abbink heeft meer fiducia in het Duitse model. “Is er sprake van kennelijk misbruik van het wrakingsrecht, dan gaat de zaak gewoon door. De rechter noteert dat wel in het proces-verbaal, en in hoger beroep kan hierover worden geklaagd. Gaat het om een terechte wrakingsgrond, dan wordt de zaak wel stilgelegd en buigt de wrakingskamer zich erover. Zo kan iedereen die wil wraken dit voorleggen aan een andere rechter.”

Proceskostenveroordeling

De Utrechtse onderzoekers stellen ook voor de verliezende wrakers (bij een oneigenlijke wrakingspoging) te veroordelen tot betalen van de proceskosten. De advocaten zien er weinig in. Een verzoek kan worden afgewezen, zegt Jonk, maar kan op zichzelf wel gerechtvaardigd zijn. “Het recht op een onpartijdige rechter is zo’n basale voorwaarde voor de rechtstaat dat twijfel daarover ter toetsing moet kunnen worden voorgelegd, zonder dat een kostenafweging daarbij een rol speelt.”

Juist omdat wraking speelt tussen een procespartij en de rechter, en niet tussen beide procespartijen, is dit volgens

Weij een slecht idee. “Als de niet-wrakende partij proceskosten heeft gemaakt in het kader van de wraking, dan is het prima om die via liquidatietarief toe te wijzen. Maar het moet niet de bedoeling worden dat de rechtbank zijn overige kosten via de route van proceskostenveroordeling inbrengt.” En Van Schaik vindt: “Een systeem waarbij oneigenlijke wrakingsverzoeken moeten kunnen worden ‘beboet’ is niet transparant en zou

Menno Weij (SOLV): “Je moet terughoudend omgaan met het middel wraking. Ik ga altijd uit van de zuivere bedoelingen van de rechter.”

Wrakingsverzoek honoreren? Ook rechters zelf zijn het niet altijd eens

De rechtbanken intern ook niet altijd even duidelijk zijn of een rechter wel onpartijdig genoeg is om een zaak te behandelen, bleek uit een zaak die Robbert Jonk (Cleerdin & Hamer) eens deed. “Per ongeluk stuurde de griffie een voorbereiding naar mij, waarin een strafzaak voor de rechter wordt samengevat, zodat de zitting efficiënter kan verlopen. Ik had die voorbereiding nooit mogen krijgen. Er stond wel iets interessants in: een passage met als tussenkopje ‘leugenachtige verklaring van de verdachte’. Zo was die voorbereiding al een half vonnis, pleiten had geen zin meer. We dienden een verschoningsverzoek in en pas na twee dagen kwam de verschoningskamer tot het oordeel: niets aan de hand, dezelfde rechter mag de zaak behandelen. Vervolgens dienden we een wrakingsverzoek in, en die concludeerde na twee uur wraking gehonoreerd.”

verzoekers kunnen af houden van het indienen van zeer terechte wrakingsverzoeken. Dat moet te allen tijde worden voorkomen.”

“DAN HET AANTAL WRAKINGSVERZOEKEN IN DOOR HET WRAKINGSVERZOEK ALS TACTISCH MIDDEL TE ONTMOEDIGEN”

Ook raadsheer Abbink heeft weinig op met deze suggestie van de Utrechtse wetenschappers, omdat het tot rechtsongelijkheid leidt. “In strafzaken hebben verdachten vaak geen geld. Die zullen hun advocaat vragen vooral niet te wraken – een verlies kunnen ze niet betalen. Maar wie wél geld heeft, kan het zich permitteren het middel veel gemakkelijker in te zetten.”

Jonk heeft een voorstel waar de praktijk wel mee uit de voeten kan. “Je kunt het aantal wrakingsverzoeken beter indammen door het wrakingsverzoek als tactisch middel te ontmoedigen. Als verzoeken veel sneller worden behandeld, dan is de wraking minder aantrekkelijk als instrument om de procedure te vertragen. Ook het versneld of eenvoudiger afdoen van herhaalde wrakingsverzoeken zonder nieuwe gronden kan een manier zijn om het aantal van deze verzoeken in te dammen.” ■